

Sosiaalialan ilmastokäsikirja

Sisällys

Lukijalle	3
Johdanto	4
Ilmaston lämpeneminen pähkinäkuoressa	5
Mikä ilmastotekoja estää?	7
Ekologinen jälleenrakennus	8
Sosiaalialan rooli ekologisessa jälleenrakennuksessa	9
Sosiaaliala kestäväksi ja hiilineutraaliksi	10
Tavoitteena vähemmän kuluttava hyvä elämä	12
Kestävyys ja ylisukupolvinen vastuu osaksi etiikkaa	13
Vaali luontoyhteyttä	14
Tue tunnettyötä, toivoa ja toimintakykyä	16
Sovella käytäntöön	16
Löydä liittolaisia – älä pane hanttiin	19
Kirjallisuus	19
Verkkomateriaaleja ja kursseja	23

Julkaisija: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry – Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia 2023

Kirjoittajat: Yliopistonlehtori Satu Ranta-Tyrkkö ja Talentian ammattieettinen lautakunta (2021–2024): Merja Järveläinen, Ulla Lehtinen, Sonja Alakoski, Henna Turunen, Petteri Niemi, Maria Martti, Päivi Rantanen, Sanna Marttinen, Alpo Heikkinen ja Marja Marttila

Toimitus: Alpo Heikkinen ja Marja Marttila

Taitto: Pii & Waak

ISBN (PDF): 978-952-65231-0-1

Lukijalle

TÄMÄN ILMASTOKÄSIKIRJAN juuret ovat Talentian ammattieettisen lautakunnan 2016–2020 toimikauden jäsenten ja erityisesti puheenjohtaja Maija Uramon innostuneisuudessa ja ajatuksessa siitä, että sosiaalialan ammattietiikkaa on tarkasteltava myös ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Ammattieettinen lautakunta kutsui ekososiaaliseen työhön erikoistuneen yliopistonlehtori, dosentti Satu Ranta-Tyrkön kertomaan aiheesta tarkemmin miniseminaariin syksyllä 2019.

Tästä nousseiden keskustelujen pohjalta ammattieettisiä ohjeita päätettiin täydentää ”ilmastoliitteellä”. Lisäksi lautakunta halusi kuulla jäsenistön näkökulmia siihen, miten ilmastonmuutoksen koetaan koskettavan sosiaalialaa ja millaista tietoa, ohjausta tai neuvontaa jäsenistö kaipaa sitä koskien. Tarkoituksena oli kerätä myös kokemuksia jo olemassa olevista hyvistä työelämän käytänteistä. Talentian jäsenille lähetettiin sähköinen ilmastokysely tammikuussa 2021 ja järjestettiin jäsenille avoin webinaari aiheesta marraskuussa 2021.

Tulevaisuudessa ilmastonmuutoksen vaikutukset ja siihen kytkeytyvät ilmastotoimet ovat väistämättä osa sosiaalialan ammattilaisten toimintaa. Tärkeää ei ole pelkäämistään ilmastonmuutoksen haasteisiin vastaaminen vaan yleisesti luonnon kantokyvystä huolehtiminen.

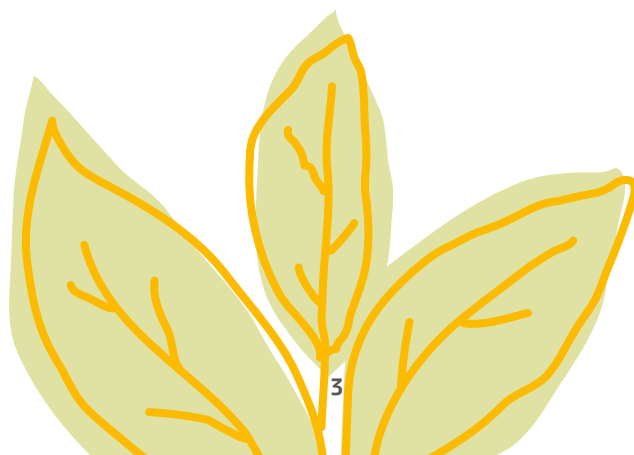
Toisaalta haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen aseman vahvistaminen ja edunvalvonta ovat sosiaalialan työn keskiössä. Ammattilaisia ohjaa vahvasti etiikka ja erityisesti ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen tasa-arvon kunnioittaminen. Tämä näkökulma täytyy ottaa huomioon myös ympäristön hyväksi tehdyn työn yhteydessä. Sosiaalialan täytyy pitää huolta siitä, etteivät yhteiskunnassa heikoim-

massa asemassa olevat ihmisryhmät kärsi kohtuuttomasti korjaustoimenpiteistä. Sosiaalialan edustajien täytyy nostaa julkisuuteen ympäristön kantokyvyn tukemiseksi ehdotettujen toimenpiteiden vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin.

Käsikirjan teoreettisessa osiossa painottuvat Satu Ranta-Tyrkön teksti ja näkökulmat, jotka haastavat lukijaa pohtimaan välillä jyrkinkin sanankäntein ja voimakkain ilmaisin. Teksti sukeltaa astetta syvemmälle elämän peruskysymyksiin. Ilmastokäsikirjaan tutustuttuaan lukija voi kokea saaneensa uusia näkökulmia ja jäädä pohtimaan lukemaansa. Ilmastonmuutosta, sen vaikutuksia ja esimerkiksi nuorten kokemaa ahdistusta ja synkkiä tulevaisuuden näkymiä emme voi väistää. Vihreä siirtymä ja muutosvaade koskee jokaista yhteiskunnan sektoria ja alaa. Talentian ilmastokäsikirjan tavoitteena on suhtautua vallitsevaan tilanteeseen ja uhkakuviin realistisesti, mutta kuitenkin pitää esillä toivon näkökulmaa. Ekososiaalinen sosiaalityö pyrkii tietoisesti edistämään kestävästä kehitystä ja edistämään tasa-arvoista ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Ilmastokäsikirja osaltaan kannustaa jäsenistöä rakenteelliseen sosiaalityöhön sekä ilmastonmuutoksen ja ympäristötietoisuuden huomioimiseen sosiaalialan työssä ja rakenteissa.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry haluaa olla edelläkävijä ja herättää keskustelua niin jäsenistössään kuin muualla yhteiskunnassa. Selvää on, että ilmastokäsikirjaa tulee täydentää, päivittää ja uusia ajan kuluessa. Käsikirja onkin muodollaan jo valmiiksi Talentian verkkosivuilla täydentyvä ja osallistava.

Ammattieettinen lautakunta 2021–2024

Johdanto

Ihminen on muista eliöistä ja ekosysteemeistä riippuvainen laji, joka ei selviä ilman ei-inhimillistä luontoa. Maapallolla ihminen on nuori, viimeisen parin miljoonan vuoden kuluessa muotoutunut tulokas. Nykyihmisiä on ollut reilut 200 000 vuotta, kirjoitustaitoa ja kaupunkimaista asumista noin 5000 vuotta.

Parin sadan viime vuoden aikana alati kasvava osa ihmiskunnasta on teknologisten ja tiedollisten harppausten siivittämänä kajonnut Maan biosfäärin tavoilla, joista on koitunut ennennäkemätöntä materiaalista vaurautta ja hyvinvointia, mutta myös planeetan laajuinen ilmasto- ja ekologinen kriisi. Paluuta luontoon, jota ihminen ei olisi jollakin tavalla muokannut, ei enää ole.

Ihmistoiminnan maapallolla liikkeelle laittamien muutosten mittakaava ja nopeus ovat vaikeita käsittää, vaikka tietoa niistä on yhä enemmän. Hiilidioksidin määrä ilmakehässä on noussut alle 200 vuodessa korkeimmilleen liki kolmeen miljoonaan vuoteen ja meret uhkaavat hiilidioksidia sitoessaan käydä seuraavan sadan vuoden sisään happamemmiksi kuin viimeiseen 50 miljoonaan vuoteen (Magnason 2020, 257; IPCC 2021, 8). Miljoonaa kasvi- ja eläinlajeja uhkaa sukupuutto niiden elinympäristöjen häviämisen, laadullisen heikkenemisen ja ilmastonmuutoksen vuoksi (IP-BES 2019). Suomessa joka yhdeksäs eliölaji on uhanalainen (Laakso & Aro 2022, 14). Vesistöt kärsivät rehevöitymisestä ja happikadosta, ja merten kalakannat ovat ylikalastettuja.

TÄMÄN KÄSIKIRJAN lähtökohtana on välttämättömyys oppia elämään Maan kantokyvyn rajoissa (BIOS 2020; 2021). Kun planeetan laajuinen ekologinen kriisi on ihmistoiminnan – resurssiahneiden ja ylikuluttavien elämäntapojen ja niihin kytkeytyvien tiedollisten, taloudellisten ja poliittisten järjestelmien – tulos, myös korjausliikkeiden ytimessä on ihmistoiminnan muuttaminen. **Ekologisen ja ilmastokriisin pahimpien seurausten vähentämiseksi on tehtävä nopeasti mittavia ilmastonmuutosta hillitseviä ja luonnon säilymistä tukevia järjestelmämuutoksia (BIOS 2020, Lähde 2022).**

Muutokset ovat prosessi, jolla on monta nimeä, kuten ekologinen jälleenrakennus, kestävyys -, vihreä, tai ekososiaalinen siirtymä, tai siirtymä jälkifossiliiseen yhteiskuntaan. Vaikka siirtymäprosessi hakee vielä nimeään ja muotoaan, kyse ei ole ohimenevästä trendistä. Sen sijaan ajanjakso, jona ilmasto- ja ekologisen kriisin mittakaavaan voi tulevien vuosisatojen- ja tuhansien osalta vaikuttaa, on nopeasti ohi. Siksi ekologista järjestelmämuutosta on tehtävä nyt. (Pelttari 2021.)

Muutosvaade koskee jokaista yhteiskunnan sektoria ja alaa, ja sosiaalialalla on hyvät edellytykset olla

yksi ekologisen järjestelmämuutoksen avainaloista. Siirtymä on valtava sosiaalinen ja kulttuurinen muutosprosessi, jota kannattelemaan tarvitaan sosiaalialan ammattilaisten kaltaisia yksilö- ja yhteisötason muutostyön osajia. Sosiaalialalla on myös vastuuta siitä, että siirtymä on alan asiakasryhmien, marginalisoitujen, köyhien, ja haavoittuvissa asemisissä olevien näkökulmasta reilu.

Murroksissa ja kriiseissä on yleensä useita mahdollisia kehityslinjoja. Mikä niistä kääntyy valtavirraksi, riippuu sekä yhteiskunnallisista valtasuhteista että ihmisten kyvystä hahmottaa erilaisia vaihtoehtoja. Valintoja tehdään aina tietystä historiallisesta tilanteesta mahdollisten vaihtoehtojen suhteen (mm. Harvey 2011, 71, teknologisen valintojen aikaikkunoista ks. Urry 2016). Ilmasto- ja ekologisen kriisin suhteen ihmiskunta elää ratkaisevaa aikaa.

Muita käynnissä olevia kriisejä väheksymättä tämä käsi kirja keskittyy sosiaalialan rooliin ja vastuisiin ilmastokriisiin lievittämisessä. Opas lähtee liikkeelle ilmaston lämpenemisestä ilmiönä ja monisyisenä haasteena, ja etenee sen jälkeen ekologisen järjestelmämuutoksen välttämättömyyteen ja sosiaalialan rooliin sen edistämiseksi ja toteuttamiseksi.

Ilmaston lämpeneminen pähkinänkuoressa

Maan keskilämpötila ja sen muutokset riippuvat maapallolle tulevan ja sieltä poistuvan auringon säteilyenergian tasapainosta. Maapallolle tulevan säteilyenergian määrään vaikuttavat muun muassa Maan kiertoakselin kallistus sekä kierto-radan pitkissä, noin 100 000 vuoden aikajaksossa vaihteleva muoto. Hiukan yksinkertaistettuna keskilämpötila nousee, jos säteilyenergiaa tulee enemmän, kuin sitä poistuu. (Mm. Ilmasto-opas n.d.; Heiskanen 2020.)

Nykyinen, teollistumisesta alkanut ja fossiilisen energian kulutuksen kasvun myötä kiihtynyt ilmaston lämpeneminen on ihmisen aiheuttamaa. Lämpeneminen johtuu siitä, että niin sanottujen kasvihuonekaasujen lisääntynyt pitoisuus ilmakehässä vähentää maapallolta poistuvan säteilyenergian määrää. Maan ilmakehä toimii ikään kuin kasvihuoneen seininä. Kasvihuonekaasut pysäyttävät osan Maasta pois pyrkivästä Auringon lämpösäteilystä ja heijastavat sitä takaisin, mikä nostaa Maan keskilämpötilaa. (Ilmasto-opas n.d.; Heiskanen 2020, 15–20; Pelttari 2021, 28–29.)

Kasvihuoneilmiö on elämän kannalta hyödyllinen, sillä ilman sitä Maa olisi noin 30 celsiusastetta kylmempi. Ongelma on nykyisen muutoksen vauhti (Pelttari 2021, 66–67); maapallon ilmasto ei ole koskaan muuttunut näin nopeasti. Tärkeimpiä ilmastoa lämmittäviä kaasuja ovat hiilidioksidi (CO_2), vesihöyry (H_2O), metaani (CH_4), typpioksiduuli eli ilokaasu (N_2O), otsoni (O_3) ja erilaiset fluoriyhdisteet. Näistä kriittisin on energiatiiviiden fossiilisten hiilivetyjen eli öljyn, kivihiilen ja maakaasun polttamisesta syntyvä hiilidioksidi, sillä se pysyy ilmakehässä pitkään, jopa satoja vuosia. Metaani ja ilokaasu lämmittävät ilmastoa hiilidioksidia voimakkaammin, mutta niiden määrä ilmakehässä on pienempi, ja ne pysyvät siellä lyhyemmän aikaa. (Ilmasto-opas, n.d.)

Nykyinen lämpeneminen on seurausta menneisyyden päästöistä. Ilmasto on lämmennyt globaalisti runsaan asteen esiteolliseen aikaan verrattuna, jolloin hiilidioksidia oli ilmakehässä noin 280 ppm (parts per million, miljoonasosaa tilavuudesta). Vuonna 2020 lukema oli 415 ppm. (Heiskanen 2020, 24). Globaalisti lämpeneminen on nopeinta arktisilla alueilla, kuten Suomessa.

Muutaman asteen globaali lämpeneminen kuu-
lostaa vähäiseltä, mutta tarkoittaa käytännössä
ilmastojärjestelmän siirtymistä toiseen tilaan, ja
siten radikaalia muutosta (Pelttari 2021, 32–33).
Kun lämpeneminen muuttaa olosuhteita kaikkial-
la, eliölajit joko sopeutuvat, siirtyvät toisaalle, tai
katoavat (Mt. 67). Viileämpiin oloihin sopeutunut
elämä ei välttämättä selviä. (Heiskanen 2020,
15–19.) Samalla kun pohjoiseen luontoon sopeutu-
neet lajit siirtyvät pohjoisemmaksi niiden entisille
alueille siirtyä lajeja etelämpää. Lajien katoaminen
ekosysteemeistään vaikuttaa muihin lajeihin ja
ekosysteemien kokonaisuuteen. Niin kutsuttujen
avainlajien katoaminen voi romahduttaa koko sys-
teemin. (Pelttari 2021, 68; Kauppinen 2019.)

Ilmastonmuutoksen vaarat on tiedetty pitkään.
Siitä huolimatta ilmastopäästöt ovat lyhyttä
korona-pandemiasta seurannutta alenemaa lu-
kuun ottamatta jatkuvasti kasvaneet (Mm. Ilmas-
to-opas, n.d.; Pelttari 2021, 82, 241). Globaalisti
ilmastokriisi kiteytyy vauraiden väestöryhmien ja
yhteiskuntien kestävämmässä elämäntavoissa:
2020-luvulle tultaessa rikkain prosentti maapallon
noin kahdeksanmiljardisesta väestöstä aiheutti
enemmän hiilidioksidipäästöjä ilmakehään kuin
köyhin 50 prosenttia yhteensä (Chancel 2022).
(Fanning ym. 2022.)

Ilmaston lämpeneminen ei lakkaa ennen fos-
siilisten polttoaineiden käytön lopettamista tai

käytön rajua vähentämistä ja kasvihuonekaasujen
talteenottoa. Siksi päästöt pitäisi saada nopeasti
samansuuruisiksi tai pienemmiksi kuin hiilinielut.
Hiilinieluja ovat hiilidioksidiä tai muita hiiltä sisäl-
täviä kemiallisia yhdisteitä keräävät ja varastoivat
ekosysteemit tai mekanismit, tärkeimpinä valta-
meret, kasvipeite ja maaperä (Ilmasto-opas n.d.).
Nykytiedon valossa päästöjen laskuvauhdin pitäisi
olla joka vuosi 5–7 prosenttia edellisen vuoden
päästöistä. Samalla tulisi ottaa käyttöön hiilidiok-
sidiä ilmakehästä sitovaa teknologiaa. Mitä kauem-
man vaikuttaviin päästövähennyksiin ryhtyminen
kestää, sitä suurempia päästövähennysten tulisi
vuositasolla olla. (Pelttari 2021, 51–52, 95.)

Jos päästöt jatkavat nousuaan, maapallon ennus-
tetaan lämpenevän jo tämän vuosisadan loppuun
mennessä jopa neljästä kuuteen astetta (IPCC 2021,
15–20). Jos taas päästöt onnistuttaisiin painamaan
välittömästi nolnaan, lämpeneminen jatkuisi vielä
joitakin vuosikymmeniä, mutta jäisi todennäköi-
sesti lopulta lähelle lämpenemisen ylärajaksi
yleisesti toivottua 1,5 celsiusasteen nousua. Koska
ilmakehä toimii monimutkaisten prosessien ja
vuorovaikutusten verkostona, lyhyellä tähtäimellä
päästöjen lopettamisella saattaa olla myös yllättä-
viä, esimerkiksi maapallon keskilämpötilaa nosta-
via tai sadantaa muuttavia vaikutuksia. Ilmansaas-
teista johtuvat sairaudet ja kuolemat vähenisivät.
(Kulmala 2021, 45.)

Mikä ilmastotekoja estää?

SOSIAALIALAN NÄKÖKULMASTA ilmaston lämpenemisen ja laajemmin ekologisen kriisin seuraukset ovat pahimmillaan katastrofaalisia. Ne ovat myös epäoikeudenmukaisia, sillä globaalisti ne osuvat kovimmin köyhiin ja marginalisoituihin ihmisiin, jotka ovat lämpenemiseen vähiten syypäitä. Jäätiköiden sulaminen, lisääntyvät kuumuus- ja kuivuusjaksot, sateisuus, tulvat ja myrskyt aiheuttavat hankaluuksia, hätätiloja, materiaalisia ja inhimillisiä menetyksiä sekä muiden lajien sukupuuttoja. (Ilmasto-opas, n.d.) Kovenevat olosuhteet heikentävät ihmisten ja muiden elollisten olentojen terveyttä ja tekevät tilaa uusille ja vanhoille sairauksille.

Myös varautuminen ja vaurioiden korjaaminen nielevät resursseja. Mitä enemmän Maa lämpenee, sitä vaikeampaa ja kalliimpaa on hillitä lämpenemistä ja sopeutua siihen. Eri skenaarioiden mukaan tulevaisuutta voivat leimata toistuva pula vedestä, ruuasta ja energiasta sekä pakkomuutot, resurssikonfliktit, ja nykyisin selviönä pidettyjen yhteiskunnallisten rakenteiden romahtaminen (esim. Mulgan 2011; McKinnon 2012). Kukaan ei tiedä, mitä kuumemmassa ja niukkenevien resurssien maailmassa tapahtuu hoivan ja huolenpidon käytännöille, mutta apua ja tukea tarvitsevien tilanne tuskin paranee nykyisestä.

Kun ihmiskunnalla on ilmastoteoissa pidemmän päälle vain voitettavaa, miksei ymmärrys tilanteen vakavuudesta käännä riittävän tehokkaiksi korjausliikkeiksi? Hiilipäästöjen vähentämisen keskeinen jarru on fossiilienergian hyvällä hyötysuhteella tarjoama tiivis ja laadukas energia, jota on vaikea millään keinoin nopeasti korvata. (Suokko & Partanen 2017, 181.) Fossiiliset polttoaineet ovat olleet ihmiskunnan supervoima, joka on mahdollistanut ihmisten ja hyödykkeiden liikuttamisen mantereilta toisille ja nostanut iso osan ihmiskunnasta raadannasta ja puutteesta vaurauteen ja hyvinvointiin. (Magnason 2020, 205, 211; Pelttari 2021, 64, 95, 101–102.) Vaikka uusiutuvan energian tuotantomäärät ovat kasvaneet nopeasti, myös energian kokonaiskulutus on jatkuvasti kasvanut, jolloin uusiutuva energia on tullut pääosin fossiilisen energian lisäksi, ei sen tilalle (mt. 101).

Vähäpäästöiseen tai päästöttömään energiaan siirtyminen vaatii radikaaleja muutoksia taloudessa, teollisuudessa ja kulutustottumuksissa, ja siten modernien yhteiskuntien keskeisissä uskomuksissa ja toimintatavoissa. Nykyisissä kulutusyhteiskunnissa

kestämättömyys on kuitenkin syvällä yhteiskuntien rakenteissa (Blühdorn 2014) ja kuluttaminen onnea (Urry 2013). Käyttäytymisemme on erilaisten fossiilijalan taloudellisten ja poliittisten intressien muovamaa (Pelttari 2021), eikä ekologinen kestävyys ole kaikille tärkeä arvo. Lisäksi ekologiset tai vähähiiliset ratkaisut ovat usein muita vaivalloisempia tai kalliimpia, ja siksi köyhempien ihmisten ulottumattomissa. (Blühdorn ym. 2018, 7–8.)

Ilmastotekoja jarruttavat myös taloudelliset syyt. Yhtäältä olemassa olevien, mahdollisesti polttamatta jäävien fossiilisen energian esiintymien ja niiden tuotantoinfrastruktuurien rahallinen arvo on valtava (Pelttari 2021, 49). Toisaalta jälkifossiilisten energia- ja liikennejärjestelmien rakentaminen vaatii rahaa, raaka-aineita ja aikaa.

Lyhyellä aikavälillä suuri osa järjestelmämuutoksen taloudellisista kustannuksista kaatunee fossiilisista polttoaineista hyötyneiden yhteiskuntien ja talouden sektoreiden niskaan ilman takeita nopeista palkkioista (Pelttari 2021, 95–96). Samalla jälleenrakennus kuitenkin avaa taloudellisia mahdollisuuksia, ja toimiakseen tehokkaasti niin markkinat kuin yrityksetkin tarvitsevat riittävän vakaat ilmasto-olot. Vaikka esimerkiksi Ukrainan sota on nostanut fossiilisten polttoaineiden hintaa, investointinäkökulmasta fossiilijalan ratkaisuja pidetään pidemmän päälle riskialttiina. Ero aiempaan on valtaisa, sillä tähän asti piittaamattomuus ilmasto- ja ekologisista seurauksista on ollut halpaa (mm. Moore 2016).

Politiikassa siirtymää edistävät poliittiset päätökset osuvat enemmän tai myöhemmin jokaisen puolueen eturyhmään (Pelttari 2021, 281). Mikäli siirtymäratkaisut koetaan kohtuuttomiksi tai epärealistisiksi (esim. Martin & Islar 2021, "end of world vs. end of the month"), riskinä on kostautuminen vaaleissa (Blühdorn ym. 2018). Siirtymätekoja jarruttaa myös ideologisesti ja kulttuurisesti vahva uskomus talouskasvun välttämättömyyteen yhteiskunnallisen hyvinvoinnin veturina silloinkin, kun se aiheuttaa kauaskantoista ja peruuttamatonta ekologista tuhoa (Pelttari 2021, 139; Blühdorn ym. 2018). Kasvu-usko on osoitettu lähtökohdiltaan ja oletuksiltaan kestävämmäksi (esim. Kurien 2012). Myös pyrkimykset hillitä ilmastokriisiä sen synnyttäneen taloudellispoliittisen järjestelmän keinoilla ovat jääneet tuloksettomiksi (mt.; Pelttari 2021, 101).

Ekologinen jälleenrakennus

EKOLOGINEN JÄLLEENRAKENNUS on suomalaisen BIOS-tutkimusyksikön kehittämä termi välttämättömälle järjestelmäsiirtymälle nykyistä kokonaisvaltaisesti kestävämmäksi yhteiskunnaksi. Samaan tapaan kuin toisen maailmansodan jälkeen, nykyisten "fossiilitalouden raunioilla" olevien yhteiskuntien pitäisi lyhyessä ajassa uudistaa niin materiaallinen ja toiminnallinen perustansa kuin hyvinvointia koskevat ideologiansa ja rakenteensa (Lähde 2022, 96). Aikansa eläneiden toiminta- ja ajattelutapojen tilalle pitäisi löytyä niin uusia teknologisia ratkaisuja kuin kestävyys siirtymää kannattelevia ja ohjaavia arvoja, tavoitteita ja ajattelua (mm. Pelttari 2021).

Ekologinen jälleenrakennus on nimensä mukaisesti uusien hiilineutraalien tai -negatiivisten ja muilla kriteereillä kestävien energia-, asumis-, liikenne- ja ruoan- ja hyödykkeiden tuotannon ratkaisujen ja infrastruktuurien rakentamista. (Sitra 2020; BIOS 2020 & 2021.) Jälleenrakennuksen haaste on edetä sosiaalisesti ja poliittisesti viisaasti ja luonnonvaroja säästämällä. Pelkkä teknologioiden korvaaminen kestävämmillä ei riitä, myös kulutuksen kokonaismäärä on saatava laskuun. Näitä päämääriä sosiaalialan ammattilaiset ja organisaatiot voivat edistää. Toiminnan ohjenuoraksi käy maapallon ekologisten reuna-ehdojen kunnioitus (Vadén 2017; Virtanen 2022). Jälleenrakennuksen keskeinen tavoite on hyvinvoinnin oikeudenmukainen luominen ja ylläpito ekologisesti ja materiaalisesti kestävässä puitteissa (BIOS 2021).

Tähän mennessä ekologisen kestävyden reunaehdot on ylitetty roimasti kaikkialla, missä panostukset sosiaaliseen hyvinvointiin ovat olleet korkeat esimerkiksi koulutus-, sosiaali-, ja terveyspalveluiden muodossa (Fanning ym. 2022). Jatkossa sosiaalista hyvinvointia täytyy tuottaa ilman, että luonnonvaroja käytetään yli maapallon kantokyvyn tai että globaaleihin elämään ylläpitäviin ympäristöprosesseihin kohdistuu kohtuuttomia riskejä. (Sitra 2020). Se tarkoittaa, että elämäntapojen, ja siten politiikan ja talouden, tulee muuttua, ja hyvinvoinnille ja hyvälle elämälle on löydettävä uusia tavoitteita ja sisältöjä.

Järjestelmämuutos on tekoja päivästä ja vuodesta toiseen. Tarvittavat muutokset tapahtu itsestään tai pelkästään markkinareaktioina kuluttajakansalaisten vaateisiin (Lähde 2022, 83). Ylikuluttava ja hiilipäästöjä aiheuttava elämäntapa on monien toimeentulon lähde, minkä lisäksi muutosta jarruttavat nykyisestä järjes-

telmästä taloudellisesti ja poliittisesti hyötyvät vaikutusvaltaiset tahot. Jälleenrakennus pitää väistämättä sisällään erilaisia valtakamppailuja, ristiriitoja ja luopumista. Kun esimerkiksi energiamurros muutos tuottaa työpaikkoja aurinko- ja tuulivoimatuotantoon, se vie niitä turve- tai kivihiilen tuotannosta. Yhteen ja samaan resurssiin, kuten metsään, voi kohdistua yhteensovittamattomia yhtäaikaista intressejä. Jotta rakenteelliset uudistukset etenisivät, tarvitaan vahvaa yhteiskunnallista ohjausta ja sääntelyä, sekä yhteiskunnan voimavarojen kohdistamista uudelleen (Lähde 2022, 95–97).

Siirtymäpolitiikka ei tapahdu ilman siirtymän pitkäjänteistä kollektiivista edistämistä ja joukkovoimaa.

Kuten toisen maailmansodan jälkeinen, ekologinenkin jälleenrakennusprojekti vaatii toteutuakseen yhteistä tahtotilaa ja kykyä kurottua erilaisten jakolinjojen yli. Kun monille yhteiskunnallinen vaikuttaminen on viime vuosikymmenten poliittisessa kulttuurissa tarkoittanut lähinnä yksilöllisiä äänestyspäätöksiä ja kuluttajavalintoja, yhteinen vastuu jälleenrakennuksen etenemisestä voi tuntua aluksi työläältä. (Lähde 2022.)

Oikeudenmukaisinta olisi, että siirtymätekoihin ryhtyisivät mittavimmin ja ensimmäisinä ilmastopäästöistä eniten hyötyneet ja maat ja ihmisryhmät, joilla on "niin valikoiman kuin määrän suhteen" eniten mahdollisuuksia karsia kulutustaan (Aro & Laakso 2022, 253). Samalla on kuitenkin tärkeä tunnistaa yhteiskuntien sisäiset erot. Vaikka Suomen kaltaisissa vauriissa maissa pienituloistenkin ekologinen ja hiilijalanjälki on usein kestävämpi, jalanjäljen puolittaminen tarkoittaa pieni- ja suurituloisille hyvin eri asioita (mt.).

Hallitukset voivat ajaa ekologista jälleenrakennusta vain, jos niillä on siihen riittävä poliittinen mandaatti (BIOS 2021; Blühdorn & Deflorian 2021; Lähde 2022). Vaikka kaikkia ei saataisikaan mukaan, jälleenrakennuksen on oltava ihmisiä yhdistävä, eikä vain yksittäisten poliitikkojen tai aktivistien projekti. Tavoitteena on paitsi ekologisesti kestävä, myös elämisen arvoisen maailma.

Yksi järjestelmämuutoksen keskeisimpiä ulottuvuuksia onkin ihmisten hyvinvoinnin, demokraattisten käytäntöjen ja kulttuurisen rikkauten vahvistaminen (BIOS 2021). Parhaimmillaan ilmasto- ja muut siirtymäteot voivat olla paitsi edellytys, myös mahdollisuus parempaan elämään niin sosiaalialan työntekijöille kuin asiakkaille.

Sosiaalialan rooli ekologisessa jälleenrakennuksessa

ILMASTO- JA EKOLOGINEN KRIISI kurjistavat ja vaikeuttavat elämää ja ovat pidemmän päälle vakava uhka inhimilliselle ja laajemmin planetaariselle hyvinvoinnille. Suomen kaltaisessa vauraassa pohjoisessa yhteiskunnassa kriisit koetaan välittyneemmin ja erilaisten turvaverkkojen läpi kuin esimerkiksi globaalissa etelässä. Silti meilläkin elintärkeiden resurssien eri syistä johtuva niukkuus ja nousevat hinnat heikentävät erityisesti pienituloisten ihmisten asemaa ja syventävät yhteiskunnallisia jakolinjoja. Koska sosiaalialalle keskeistä sosiaalista, sen paremmin kuin taloudellista ja kulttuuristakaan kestävyyttä ei voi pidemmän päälle olla ilman ekologista kestävyyttä, ekologiset kriisit rapauttavat sosiaalialan toimintaedellytyksiä ja saavutusten pysyvyyttä. Kun paluuta kriisejä edeltäneeseen aikaan ei ole, järjestelmämuutokseen sitoutuminen ja sen edistäminen sosiaalialan lähtökohdista pitäisi olla itsestänselvyyttä.

Sosiaalialan perimmäinen tarkoitus on tukea elämää, ei fossiilisiin polttoaineisiin ja ylikulutukseen perustuvaa elämäntapaa. Ekologisen jälleenrakennuksen alkumetreillä sosiaaliala lähtökohtaisesti modernia edistysuskkoa ilmentävänä alana (McDonald 2006, 20) on kuitenkin osa perittyä (Lähde 2022, 93), ongelmalliseksi osoittautunutta fossiilisen energian varaan rakentunutta talous- ja palvelujärjestelmää ja sen muovaama (esim. Helne, Hirvilampi & Laatu 2012). Ylirajaisista ongelmista huolimatta sosiaaliala on rajautunut kansallisen viitekehyksen ja vallitsevan palvelurakenteen määrittämäksi toiminnaksi, johon esimerkiksi ympäristökysymykset eivät ole kuuluneet. Jopa ihmistä ympäristössään (person-in-environment) tarkasteleva työote on keskittynyt pitkälti sosiaaliseen, taloudelliseen ja rakennettuun ympäristöön, luontoympäristöt ja -suhteet sivuuttaen (Närhi & Matthies 2018). Ilmasto- ja ekokriisin ajassa näin ihmis- ja kansallisvaltiokeskeinen ajattelu on vaillo pohjaa. (Ranta-Tyrkkö 2017.)

Sosiaaliala voi tulla osaksi ratkaisua uudistamalla etiikkaansa, tietoperustaansa, toimintakäytäntöjään ja instituutioitaan elämän ekologisen perustan ja keskinäisriippuvuudet tunnustaviksi. Ekologisten kysymysten suhteen se tarkoittaa alan läpäisevää ekologista tai ekososiaalista paradigmanurrosta. Vuosituhannen vaihteen jälkeen virinneissä, nopeasti

voimistuneissa vihreää (Dominelli 2012), ekologista (esim. McKinnon & Alston 2016) ja ekososiaalista (esim. Närhi & Matthies 2001, 2016; Matthies & Närhi 2017; Boetto et al., 2020) sosiaalityötä koskevissa tutkimuskeskusteluissa keskeinen lähtökohta onkin ollut ihmiskunnan riippuvuus maapallon ekosysteemien herkästä tasapainosta, ja sosiaalityön sovittaminen tähän viitekehykseen.

Suomessa keskustelua on käyty pitkälti ekososiaalisen työn sateenvarjokäsitteen alla (esim. Matthies & Närhi 2014). Pyrkimys on ollut ymmärtää ja löytää keinoja kytkeä kestävä kehityksen eri ulottuvuuksia – ekologista, sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista – sosiaalityön asiakkaiden kanssa tehtävään työhön heidän hyvinvointiaan edistävällä tavalla (Närhi & Matthies 2018; Boetto ym. 2020; Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021; Närhi 2022).

Ekososiaalisen viitekehyksen mukainen käsitys sosiaalityön ja laajemmin sosiaalialan tehtävästä ja roolista ulottuu mikrotasolta makrotasolle ja henkilökohtaisesta yhteiskunnalliseen (Närhi 2022, 9–10). Se pitää sisällään pyrkimyksen yhtä aikaa lokaaliin ja globaaliin järjestelmätason ymmärrykseen yksilöiden, perheiden, ryhmien, yhteisöjen ja organisaatioiden kanssa kohdattavista ilmiöistä sekä niiden kietoutumisesta kestävyuden tai kestättömyyden kysymyksiin. Tällaisessa "glokaalissa" ekososiaalisessa työssä tunnistetaan ongelmien globaalit juurisyyt ja kompleksisuus samalla kun niihin pyritään vaikuttamaan paikallisella tasolla. (Mt., Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021.) Tärkeätä on, että työssä säilyy yhtä aikaa yhteisöllinen ja rakenteellinen ote (Rainerma 2022).

Sosiaalialalle ekologinen jälleenrakennus on sekä haaste että mahdollisuus käyttää ja kehittää alalle ominaista osaamista rakentavasti ja luovasti. Sosiaalialalla on valmiiksi tietoa ja kokemusta muun muassa yksilöiden ja yhteisöjen kanssa tehtävästä tavoitteellisesta muutostyöstä ja tunnetyön tukemisesta, samoin siirtymän reiluuden turvaamisen kannalta oleellista ymmärrystä haavoittuvuudesta ja epätaasa-arvosta. Alalla osataan organisoida mielekästä arkea, hoivaa, tukea ja virkistystä paikallistasolla, sekä puolustaa ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tehdä ruohonjuuritason työtä yhteis-

kuntarauhan puolesta. Sosiaalialan ammattilaisilla on kykyä yhteistyöhön muiden samaan suuntaan ponnistelevien kanssa sekä työstä kumpuavaa näkemystä toimia poliittisesti ja vaikuttaa rakenteisiin. Alan keskeinen siirtymähaaste onkin löytää, miten toteuttaa omaa perustehtävää osana laajempaa kestävyys siirtymää. Koulutettuna ja organisoituneena ammattialana ja osana yhteiskuntaa sosiaalialalla on sekä valmiuksia että mandaatti toimia.

Ekososiaalinen viitekehys on linjassa ekologisen jälleenrakennusprojektin keskeisten periaatteiden kanssa. Jälleenrakennustyö tapahtuu ja siihen vaa-
dittava tahtotila rakentuu pitkälti ruohonjuuritasolla,

yksilöiden ja yhteisöjen arjessa. Työskennellessään ihmisten arkisten ongelmien kanssa sosiaalialan ammattilaiset kehittelevät osaltaan ratkaisuja myös systeemiin ongelmiin. Tehtävä ei ole niin toivoton, kuin asetelmasta voisi pessimistisesti ensi alkuun tulkita. Globaalienkin muutosten käytännön toteutus on aina paikallista, eikä yhtä kaikille sopivaa toimintamallia ole (Klein 2014; Ranta-Tyrkkö 2017). Ylätason politiikkaratkaisujen rinnalla kyse yhteiskunnan suunnan muuttamisesta monin pienin askelin. Universaalien ratkaisujen sijaan on rakennettava "pluriversumia" (Escobar 2018), hyvinvointia ja kestävyyttä tukevia paikallisesti mielekkäitä rakenteita ja toimintatapoja.

Sosiaaliala kestäväksi ja hiilineutraaliksi

NÄRHIÄ (2022, 11) mukailten murroksessa sosiaalialan kannalta oleellinen kysymys on, miten moniulotteisesti kestävyyttä alalla hahmotetaan, ja millä tavalla ja missä määrin alan organisaatiot sisäistävät ja juurruttavat kestävyuden osaksi omaa itseymmärrystään ja toimintaansa. Teologi ja työyhteisökouluttaja Jaakko Heinimäen mukaan organisaatioiden toimintaa ohjaavat arvot näkyvät siinä, miten toiminnan päämäärät, tavoitteet ja ydintehtävät organisaatioissa linjataan, ja mihin tosiasiallisesti panostetaan aikaa ja rahaa. "Ei ole mahdollista arvostaa jotakin periaatteessa, muttei käytännössä." (Heinimäki 2018, 9–10.) Mikä siis on kestävyuden eri ulottuvuuksien arvoasema omalla työpaikallasi?

Sosiaaliala voi edistää ekologista kestävyyttä sekä työn sisällöllä (mitä ja miksi tehdään) että supistamalla omaa ekologista- ja hiilijalanjälkeään (miten tehdään, oman toiminnan ekologinen kestävyys). Sisällöllisesti ekososiaalinen viitekehys laajentaa ymmärrystä sosiaalialan roolista ja tehtävästä yhteiskunnassa ja mahdollistaa alan asiakkaiden hyvinvoinnin edistämisen perinteistä, lähinnä sosiaaliseen ympäristöön keskittyneitä lähestymistapaa monipuolisemmin ja kokonaisvaltaisemmin (Närhi 2017). Samalla ekososiaalinen viitekehys haastaa instituutiolähtöisiä tapoja tehdä työtä. Esimerkiksi luontoyhteyttä vahvistava toiminta ei välttämättä aiheuta sen paremmin lisäkuluja kuin hiilipäästöjäkään,

vaan usein kyse on ennemminkin hoksaamisesta ja ryhtymisestä.

Vaikka eteen tulee tilanteita, joissa kestävyuden eri ulottuvuuksien yhdistäminen ei onnistu tai ole tarkoituksenmukaista – esimerkiksi kotikäynnit ovat tärkeä ja usein välttämätön osa alan työtä niiden vaatimista ajokilometreistä huolimatta – tärkeää on määrätietoinen ja pitkäjänteinen pyrkimys kestävyuden kokonaisvaltaiseen edistämiseen. **Riippumatta siitä, minkälainen sosiaalialan organisaatio on kyseessä, ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat tulee ottaa esimerkiksi hankintojen kriteeriksi, mikäli ne eivät kaikin osin sitä vielä ole.** Julkisella sektorilla tätä edellyttää myös Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016. Siirtymää edistävästä hyvistä käytännöistä löytyy runsaasti erilaisia sosiaalialankin organisaatioihin sovellettavia ohjeita ja oppaita.

Erilaisia kestävyyttä lisääviä toimintatapoja kannattaa sovittaa kulloisiinkin olosuhteisiin ja tehtäviin sopiviksi. Koska jokseenkin kaikesta ihmisen toiminnasta syntyy kasvihuonekaasupäästöjä, toimintayksiköissä on hyvä tunnistaa merkittävimmät suorat ja epäsuorat päästölähteet, sekä mielekkäimmät ja vaikuttavimmat keinot päästöjen vähentämiseksi. Energian tuotantotavan ja kokonaiskulutuksen lisäksi vaikuttavimmat arkiset ratkaisut liittyvät yleensä liikkumiseen

ja ruokavalioon. Sosiaalialan organisaatiot voivat kannustaa työntekijöitään vähähiilisiin ja ekologiin käytäntöihin sekä sanoin että teoin, tekemällä selväksi niiden hyväksyttävyyden ja resursoimalla niitä mahdollisuuksien mukaan. Esimerkiksi lyhyet työhön kuuluvat siirtymät paikasta toiseen pitäisi niin ajallisesti kuin kulkuvälineiden puolesta voida tehdä muulla kuin autolla.

Ekososiaalisen työn keskeinen tavoite on kehitellä mahdollisuuksia kestävämpään elämään ja osallisuuden kaikille. Murroksessa alan ammattilaiset ja palveluiden käyttäjät ovat samalla viivalla, sillä fossiilijalan itsestäänselvyyksistä irti opettelussa kaikki ovat uuden edessä.

Ekososiaalinen viitekehys kannustaa siitä kiinnostuneita organisaatioita ja työntekijöitä käymään laaja-alaista sisällöllistä keskustelua työn päämääristä yhdessä asiakkaiden tai palveluiden käyttäjien kanssa.

- Millä tavalla tehty työ lisää (tai on lisäämättä) asiakkaiden tai palveluiden käyttäjien hyvinvointia ja elämän laatua?
- Minkälaisia ovat asiakkaille keskeiset ja tärkeät ympäristöt?
- Onko heillä mahdollisuus elää kestävästi ja vaikuttaa omia elinympäristöjään koskeviin päätöksiin?
- Voisiko perustyötä tehdä luontosuhdetta aktivoivilla tai syventävillä tavoilla tai jollakin tavalla ekologiseen jälleenrakennusprojektiin kytkeytyen?
- Mikäli asiakkailla on kiinnostusta kestävämpiin elämäntapoihin, miten systeemitason kestävyys siirtymää voisi edistää yhdessä heidän kanssaan?
- Minkälaiset siirtymäteot ovat asiakkaiden näkökulmastaan mielekkäitä?
- Minkälaiset toimintatavat vahvistaisivat samalla heidän osallisuuttaan ja toimeentuloaan?

Sosiaalityön opiskelijoiden kokemusten mukaan (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021) ekososiaalista viitekehystä on sitä vaikeampi soveltaa, mitä enemmän asiakkaiden hyvinvointi nähdään aineellisten resurssien kautta ja sosiaalialan työ pääosin toimistossa tapahtuvana hallinnollisena työnä kokonaisvaltaisemman lähestymistavan sijaan. Jos ymmärrys perustehtävästä, missiosta ja päämääristä on kapea, se määrittää myös käsityksiä tehokkuudesta ja suhtautumista olemassa oleviin käytäntöihin ja rakenteisiin. Jos taas asialla on työyhteisön ja johdon tuki, organisaatiossa kuin organisaatiossa näyttäisi olevan mahdollista kehittää ekososiaalisia käytäntöjä. (Mt.)

Ekososiaalinen viitekehys kannustaa vahvasti yhteisölliseen ja rakenteelliseen lähestymistapaan sekä työyhteisöissä että varsinaisessa työssä. Niin sosiaalialan työntekijöillä kuin asiakkailakin on usein kokemusta nykyistä yhteiskuntaa ja työelämää leimaavien alati kasvavien vaateiden ja yksilökeskeisen suorittamisen uuvuttavuudesta. Keskeinen osa sosiaalialan sosiaalista kestävyttä on työntekijöiden hyvinvointi, työssä jaksaminen, terveelliset työolot, turvalliset ja arvostavat työyhteisöt ja mielekäs työ. Oman organisaation arvoja onkin hyvä ajoin yhdessä pohtia niin työn päämäärien kuin sen välineiden näkökulmasta. Esimerkiksi tehokkuus on välineellinen arvo, joka saa arvonsa tuotetusta hyvästä (Heinimäki 2018, 22–24; Salonen ym. 2021, 56). Turvallisessa organisaatiossa työntekijät ja asiakkaat voivat luottaa tulewansa oikeudenmukaisesti kohdelluiksi, epäkohtia ei tarvitse lakaista maton alle, ja erilaisia parannusehdotuksia voi ja kannattaa esittää.

Ekososiaalinen projekti on keskeneräinen, kehittyvä projekti, joka vaatii lisää tutkimusta ja käytännön kokeiluja. Ekososiaalisen työhön ei ole mitään valmista reseptikirjaa – keskeistä on yhteys ja kunnioittava suhde muihin ihmisiin ja luontoon ja rakenteellinen ja yhteisöllinen työ näiden edistämiseksi ja mahdollistamiseksi. Seuraavassa eteenpäin kehiteltäviksi joitakin ajatuksia ja ehdotuksia.

Tavoitteena vähemmän kuluttava hyvä elämä

ERILAISTEN hyödykkeiden tuotanto, kuljetus ja kulutus nielee valtavat määrät luonnonvaroja ja energiaa (Leadbeater 2014, 12; Ranta-Tyrkkö 2017, 114) ja tuottaa vastaavasti valtavasti jätettä. Vauriassa ja vaurastuvissa yhteiskunnissa ja väestöryhmissä keskeinen syy nykyiseen ilmasto- ja ekologiseen kriisiin onkin valtavirtainen ylikuluttava ja resurssiahne elämäntapa. Ekopsykologi Harri Virtasen (2022) analyysi on, että kulutusyhteiskuntia leimaa välittömän tyydytyksen haku ostamalla, jopa kollektiivinen ostopsykoosi. Kuvaavaa on, että suomalaisissa kodeissa on nykyisin keskimäärin kymmeniätuhansia ja pohjoisamerikkalaisissa satojatuhansia esineitä, vaikka muutamalla sadallakin pärjäisi (Kinnunen 2017). Kulutamme myös velaksi.

Olemme taitavia perustelemaan haluamiamme asioita, vaikka kokisimme eettistä ristiriitaa kulutuksen aiheuttaman ympäristökuorman ja tuotantoketjuissa mahdollisesti piilevien ihmisoikeusrikkomusten ja muiden epäkohtien vuoksi (Virtanen 2022, 147). Kuluttamisella tavoittelemme hyviä asioita: rakennamme minäkuvaamme, näytämme mihin joukkoon haluamme kuulua, haemme iloa ja helpotusta arkeemme ja hyväksyntää muiden silmissä. Kuluttamalla luotua identiteettiä täytyy kuitenkin jatkuvasti päivittää ja ylläpitää, jolloin huomio kääntyy meillä jo olevan hyvän sijaan siihen, mitä vielä puuttuu. (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021, 77–82.) Koska köyhyys on ostovoiman puutetta, se näyttäytyy helposti osattomuutena ja ulkopuolisuutena (mt.). Esimerkiksi nuorten keskuudessa köyhyys voi johtaa ulossulkemiseen ja kiusaamiseen, tai sosiaalisesti arvostettujen tavaroiden hankkimiseen varastamalla.

Sosiaalialan asiakkaiden elämä on usein taloudellisesta niukkuudesta johtuvan pakkoekologisuuden leimaamaa. Järjestelmämuutoksessa vähemmällä toimeen tuleminen taito kääntyy hyveeksi, joka pitäisi muidenkin oppia. Perustarpeet tyydyttävän, kohtuullisen hyvinvoinnin tason saavuttamisen jälkeen vaurauden kasvu ei enää lisää hyvinvointia (Hirvilampi ym. 2016; Virtanen 2021, 61). Päinvastoin yltäkylläisyydessä elävien kriiseissä on usein kyse olemassaolon tarkoituksen ja kohtaavan läsnäolon puutteesta (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021, 140). Ylikuluttaminen on rakenteellinen, vallitsevaan talousjärjestel-

mään kietoutuva ongelma, johon tarttuminen edellyttää poliittista toimintaa ja laajoja yhteiskunnallisia muutoksia (Lähde 2022). Ekologinenkaan kuluttajuus ei ratkaise ongelmia, sillä kuluttajakansalaisen vaikutusmahdollisuudet järjestelmätason ongelmiin ovat vähäiset (Lähde 2022).

Koska talous ei voi loputtomasti kasvaa luonnon kustannuksella, edessä on väistämättä siirtyminen jonkinlaiseen kohtuutalouteen. Tämä on lähtökohta myös kiertotaloudessa, jossa kierrättämistäkin keskeisempää on jätteen synnyn ehkäisy, raaka-aineiden tehokas käyttö, ja tuotteiden huollettavuus ja pitkäikäisyys. Jatkossa hyvän elämän eväät on perustarpeiden turvaamisen jälkeen löydettävä voittopuolisesti muista kuin materiaalisista asioista. Se tarkoittaa tyydytyksen, merkityksen ja ilon ammentamista esimerkiksi taiteellisesta ilmaisusta, yhteisöllisyydestä ja henkisydestä, samoin kuin vaikkapa omavaraisesta ruuantuotannosta, paikallisista tapahtumista ja vaatimattomasta elämäntavasta (Virtanen 2022, 116–118).

Useimmille meistä hyvää elämää on yhteys toisiin ihmisiin ja luontoon, sekä kokemus siitä, että omalla olemassaololla voi olla jotenkin hyödyksi (Virtanen 2022, 147). Muita hyvää elämää luonnehtivia määreitä ovat esimerkiksi luottamus, yhteenkuuluvaisuus, riittävyys, tyytyväisyys, rakkaus, ja rauha oman itsensä ja ympäröivän todellisuuden kanssa (Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021, 67–68). Hyvään elämään kuuluvat myös omia hyveitä mahdollistavat ja vahvistavat valinnat ja ihmisenä kasvaminen (Heinimäki 2018, 49). Näillä kriteereillä hyvä elämä ei ole, eikä sen tarvitse olla, kiinni rahasta.

Sosiaalialan töissä hyvän elämän edellytysten vahvistaminen pitäisi olla keskiössä, ja keskustelulle siitä, mitä hyvä elämä arjessa konkreettisesti tarkoittaa ja miten sitä vahvistaa, pitäisi olla tilaa.

- Mikä sinulle tai asiakkaillesi tuottaa rauhan ja riittävyyskokemuksia tai iloa?
- Millä tavoin voit työssäsi edistää ihmisten yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja keskinäistä luottamusta?
- Entä tunnistatko sosiaalialalta käytäntöjä, joiden mielekkyys on asiakkaan hyvinvoinnin kannalta kyseenalainen? Mitä näille olisi tehtävissä ja miten?

- Minkälaisia näkymiä kulutukseen sosiaalialan töistä avautuu?
- Voisiko sosiaaliala nostaa esille hyvinvoinnin ei-materiaalisten ulottuvuuksien tärkeyttä laajemminkin yhteiskunnassa?
- Jos kutistaisimme kulutuksemme murto-osaan nykyisestä, miten se vaikuttaisi sosiaaliseen ja ammatilliseen hyväksyttävyyteemme?
- Miten rakentaa hyväksyttävyyttä vapaaehtoiselle kulutuskarkuruudelle, ja minkälaisin keinoin tukea ja mahdollistaa vähän kuluttavia elämänvalintoja?

(Kysymykset mukailtu teoksesta Salonen, Kurenlahti & Jaaksi 2021.)

Kestävyys ja ylisukupolvinen vastuu osaksi etiikkaa

VAKIINTUNEEN, Brundtlandin komission vuonna 1987 esittämän määritelmän mukaan kestävydessä on kyse siitä, että tyydytämme tarpeemme viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää oma tarpeitaan. Vastaavasti eettisen horisontin tulee sosiaalialallakin ulottua tässä ja nyt tehtävää työtä kauemmas. Vaikka sosiaalialalla etiikka on monin tavoin keskiössä, kuitenkin luonnonvarojen ylikulutuksesta ja ilmaston lämmittämisestä aiheutuvien, globaalisti epätasaisesti jakautuvien haittojen ja haavoittuvuuksien ei ole koettu kuuluvan erityisesti sosiaaliryhmien asialistalle (Ranta-Tyrkkö 2017).

Meillä ja muualla sosiaalialan työ on nähty vahvasti kansallisen lainsäädännön ja toimintaympäristön kautta, mikä on hämärtänyt eettisten ja moraalisten velvoitteiden hahmottamista suhteessa rajat ylittäviin ilmiöihin. Voikin väittää, että sosiaalialan työ on leimannut vahvasti kansallinen katse. Eettinen keskustelu on keskittynyt paljolti työntekijä - asiakassuhteiden eettisiin haasteisiin ja tilannesidonnaiseen järjestykseen suhteessa vallitsevaan lainsäädäntöön ja alan eettiseen normistoon. Rakenteelliset, ylijärjestyneet ja ylisukupolviset kysymykset ovat jääneet vähemmälle huomiolle, mikä vaikeuttaa sosiaalialan eettisen näkökulmasta kyseenalaisten hallinnollisten tai

poliittisten linjausten haastamista, kuten esimerkiksi paperittomien tai itä-Euroopan romanien tilanteissa. (Ranta-Tyrkkö 2017.)

Keskinäisriippuvuuksien määrittämällä planeetalla eettinen velvoite suojella heikossa asemassa olevia koskee nykyhetkessä elävien lisäksi myös tulevia sukupolvia ja ei-inhimillistä luontoa. Se tarkoittaa omaa lähipiiriä kauemmas yltävää vastuuta niin meistä maantieteellisesti kaukaisista kuin vielä syntymättä ihmistä ja muista olennoista, sekä tarvetta kehittää näitä asioita koskevaa etiikkaa. (Ranta-Tyrkkö 2017.) Sosiaalialalta esimerkiksi puuttuu julkilausuttu strategia ja eettinen pohdinta suhteessa laajapohjaiseen lähivuosiin mahdollisesti kasvavaan ilmastopakolaisten joukkoon. Nykyhetkessä ainoa eettisesti kestävä ratkaisu on sitoutua ekologisen järjestelmäsiirtymän tavoitteisiin ja toteuttamiseen siten, että siirtymä on sosiaalialan asiakasryhmien näkökulmasta ja ylipäätään reilu.

Ilmasto- ja ekologinen kriisi ovat syvästi eksistentiaalisia, inhimillisen olemassaolon mielekkyyttä ja eettistä oikeutusta nykyhetkessä haastavia ongelmia. Ihmisinä meillä on yhtäältä tarve erontekoon hyvän ja pahan, oikean ja väärän välillä. Toisaalta olemme

esimerkiksi ilmastokysymyksissä alttiita moraaliseen korruptiolle (Gardiner 2006); omien toiveidemme ja halujemme motivoimaan ajatteluun. (Pihlström 2020.) Sillä, miten vastaamme ilmasto- ja ekologiseen kriisiin on joka tapauksessa väliä paitsi planeetan ja tulevien sukupolvien, myös itsemme kannalta, sillä valintamme muokkaavat sitä, mitä ihmisinä olemme. Selvää

on, että vastuu tulevista sukupolvista on lähtökohdaisesti ei-vastavuoroista, siitä ei ole odotettavissa ulosmitattavaa hyötyä. **Millä tavalla ylisukupolvisen ja ei-inhimillistä luontoa koskevan vastuun idea haastaa sosiaalialan nykykäytäntöjä? Miten ylisukupolvisen vastuun ideaa toteutetaan tai voitaisiin sinun työyhteisössäsi toteuttaa?**

Vaali luontoyhteyttä

IHMISEN terveyden perusta on suhde luontoon (Virtanen 2022, 18). Biofilia- eli luontorakkaushypoteesin (mm. Barbieri & Berto 2021; Ympäristöahdistus/ Biofilia 2020) mukaan yhteys luontoon on kulttuurista ja persoonasta riippumaton inhimillinen perustarve. Moderneissa yhteiskunnissa yhteys luontoon on ohentunut ja katkonainen vuosisatoja kestäneen ihmisen ja luonnon erillisyyden korostamisen jäljiltä. Kokemus yhteenkuuluvuudesta muiden elävien olentojen, planeetan ja toistemme kanssa on kuitenkin tärkeä ja elvytettävissä oleva osa ihmisluntoamme. Myötätunto ja rakkaus ei-inhimillistä maailmaa kohtaan antaa voimia myös kestävyyssiirtymää edistävään työhön (Virtanen 2022, 30).

Sosiaalialalla luontoyhteyttä hyödyntävien ja vahvistavien käytäntöjen sisällyttäminen omaan työnkuvaan näyttäisi olevan sitä luontevampaa, mitä vahvemmasi työntekijä kokee oman luontosuhteensa (Nöjd ym., tulossa).

Luonto hoitaa meitä. Ärsykeitä tulvillaan olevassa maailmassa luonnossa ololla, kuten pistäytymisillä lähimetsään, on tutkitusti monia terveyttä edistäviä vaikutuksia (esim. Leppänen & Pajunen 2017; 2019). Luonnossa oleskelu rauhoittaa tyypillisesti sydämen sykettä ja laskee verenpainetta. Kuntoilu luonnossa lievittää ahdistuneisuutta, stressiä ja masennusoireita. Keho ja mieli palautuvat arjen kuormituksesta, ja rennompana ja rauhallisempana on helpompi hyväksyä toiset ja itsensä.

Sosiaalialalla yleinen kokemus on, että luonnon helmassa pidetyissä tapaamisissa työntekijän ja asiakkaan suhde on usein tasavertaisempi ja vuorovaikutus leppoisampaa kuin toimistomaisissa, organisaation ja työntekijöiden määrittämässä tiloissa. Niihinkin tuotuna erilaisilla luontoelementeillä, kuten viherkasvilla ja luontokuvilla, on todettu olevan suotuisia vaikutuksia asiakkaiden ja työntekijöiden hyvinvointiin. (Mt.; Malinen ym. 2020; Ylilauri 2021.)

Sosiaalialalla luonto on otettu kumppaniksi erilaisten luontoavusteisten tai -lähtöisten menetelmien muodossa. Niillä tarkoitetaan luonnossa, yleisimmin metsässä, puutarhassa tai maatilalla tapahtuvaa toimintaa. Usein mukana on myös eläimiä, esimerkiksi hevosia tai koiria.

Ajatus on, että luontolähtöinen toiminta, esimerkiksi retkeily, puutarhan hoito, maatilojen työt ja eläinten kanssa toimiminen edistää ja

mahdollistaa myös sosiaalisia tai kuntoutuksen päämääriä. Kun ihmisillä on erilaisissa kriiseissä taipumus kääntyä sisäänpäin, luonnossa oleskelu tai eläinten läsnäolo sallii niin rauhoittumisen ja sisäänpäin kääntymisen kuin aktivoitumisen ja osallistumisenkin. Toimintakyvyn palautuessa ihminen kykenee vähitellen osallistumaan yhä vaativampiin tilanteisiin ja monimutkaisempaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja toimintaan.

Esimerkiksi sosiaalipedagoginen hevostointo on luonteeltaan vahvasti elämyksellistä ja yhteisöllistä. Tallityöt ja ratsastaminen kohottavat osallistujien toiminnallista, henkistä, kognitiivista ja fyysistä kuntoa ja ohjaavat samalla huolehtimaan elämän perusasioista, kuten puhtaudesta, levosta ja sopivasta määrästä ravintoa ja liikuntaa. Asiakkaat osallistuvat joko yksinään tai ryhmässä, ja peilaavat omia tunnetilojaan suhteessa hevosiin, joista ovat myös vastuussa.

Hevonen ei huijaa tai valehtelee, vaan antaa suoraa palautetta, mikä korostaa suhteen vastavuoroisuutta ja luottamuksellisuutta. Nuori sosiaalipedagogiseen hevostointaan osallistunut nainen kirjoittaa seuraavasti: "Siis se, että no ihan ekaks se että pääset sieltä laitosalueelta pois eli se ympäristö ja hevoset ylipäänsä tai eläimet ylipäätään ja sitten se, että sä pääset tekee jotain vaikka tallihommia ja sitten se ratsastaminen ja itellä on ainakin, että on jotain odottamisen arvosta päivisin". (Peltomäki 2019, 137-138.)

Jos taas ihminen muuttaa maasta tai paikasta toiseen, osa kotoutumista on suhteen luominen uusiin ympäristöihin. Maahanmuuttajia kotouttavassa työssä suomalaista luontoa voi tehdä tutuksi esimerkiksi ohjatuilla retkillä, joiden jälkeen luontoon voi uskaltautua paremmin myös itsekseen. Lähiluonto voi tarjota rauhaa ja turvaa, sekä mahdollisuuksia kohdata uusia ihmisiä ja luoda ja vahvistaa ystävyyssuhteita. Luontolähtöiset menetelmät voivat auttaa vähentämään ennakkoluuloja eri väestöryhmien välillä, ja esimerkiksi retkeilyyn voi liittää myös muita toiminnal-

lisia elementtejä. Näitä voivat olla työpajat, valokuvaus, marjastus, sienestys tai kalastus, tai työkokeilut, esimerkiksi metsänistutus tai puunkorjuu. Samalla on tärkeä muistaa, että erityisesti pakolaistaustaisilla sosiaalialan asiakkailta saattaa olla luontoon tai eläimiin liittyviä traumoja, minkä vuoksi heidän kokemuksistaan on tärkeä keskustella ja tarvittaessa edetä rauhallisesti ja riskejä varoen. (Uusitalo ym. 2019.) Kaiken kaikkiaan luontolähtöiset menetelmät on todettu toimiviksi, varsinkin jos niitä toteutetaan yhteisöllisesti (esim. Mettäterapia, ks. Heikkilä 2014).

Leikin luonnonympäristössä on todettu vähentävän lasten ADHD-oireita (Green Care, Luonto Sote- palveluissa) ja puutarha- ja luontoavusteisista menetelmistä on ollut hyötyä jopa muistisairaiden hoidossa. Heidän elämänlaatunsa on parantunut sekä aggressiivisuus ja unettomuus ovat vähentyneet. Myös tieteellinen tutkimus on tuottanut yhä enemmän tietoa luontoavusteisten menetelmien vaikuttavuudesta. Pisimmälle toimintaa

on kehitetty ja tutkittu kansainvälisen Green Care -yhteistyöverkostossa, joka kokoaa yhteen ammatillista luontolähtöistä toimintaa koskevia käytäntöjä ja tutkimustuloksia. (ks. Kuorelahti 2022; Yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät sosiaalituossa, Ylilauri 2021). Miten siis elvyttää ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja suhteita ei-inhimilliseen luontoon sosiaalialan töissä?

Tue tunnetyötä, toivoa ja toimintakykyä

ILMASTO- JA ympäristökysymykset herättävät monenlaisia tunteita, joita on alettu kutsua ympäristötunteiksi (Pihkala ym. 2022). Niihin kuuluvat niin ympäristökysymyksiin liittyvät ja niiden herättämät välittömät, kuin esimerkiksi ympäristökysymyksiä koskevan viestinnän tai näkökantojen herättämät, välillisemmin ympäristöön liittyvät tunteet. Ympäristötunteita on monenlaisia kiinnostuksesta ja hämmästyksestä syyllisyyteen ja suuttumukseen iloon.

Ympäristö- tai ilmastoahdistusta kokee huomattava osa suomalaisista; toisaalta kaikkia ympäristökysymyksistä kiinnostuneita ei ahdistaa. (Pihkala ym. 2022.) Jos ilmastoahdistunut tunnistaa, että asiat ovat pielessä ja muutosta tarvitaan, osa (yli)kulutuskulttuuriin kasvaneista puolestaan kokee kestävyysvaateet loukkaaviksi ja heidän identiteettiään ja elämäntapaansa kritisoiviksi (Virtanen 2022).

Ilmasto- ja ympäristökriisiin liittyvien tunteiden tunnistaminen on tärkeää, sillä se auttaa ymmärtämään ihmisten tilanteita ja kehittämään rakentavia toimintamalleja. Kaiken kaikkiaan muutos kohti kestävämpiä elämäntapoja ja ekologista tietoisuutta vaatii tunnetyötä, kuten ympäristökysymyksiin liittyvän huolen, surun, syyllisyyden ja ahdistuksen tunteiden käsittelyä. (Mm. Pihkala 2017.) Pahimmillaan ekologisten kriisien aiheuttama toivottomuus voi heikentää ihmisen

toimintakykyä ja johtaa paitsi kyvyttömyyteen, myös haluttomuuteen kuvitella parempi maailma (Amsler 2010).

Jollekin muutos planeetan hyväksi on kipeää luopumista itselle tärkeistä tai nautintoa tuottaneista asioista. Toisia voimaannuttaa toiminta ilmaston ja ekosysteemien hyväksi (Hirvilampi ym. 2019; Pihkala, Sangervo & Jylhä 2022). Jos ympäristötunteet ovat vaikeita, niiden kanssa selviämistä tukevat yleinen mielenterveys- ja tunnetaitojen vahvistaminen, hyvinvoinnista huolehtiminen, ja tarvittaessa mielenterveyden ammattilaisten apu.

Muutosten keskellä on tärkeää vaalia toiveikkuutta ja toimintakykyä. Toimiminen ekologisen järjestelmäm muutoksen eteen edellyttää uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Toisaalta toivo on myös tekoja ja syntyy teoista, vaikkei uskoa aina olisikaan (Virtanen 2022). Synkeiden uhkakuvien keskellä onkin tärkeää tunnistaa onnistumisia ja jakaa hyviä uutisia ja toiveikkaampia tarinoita maailmasta ja ihmisistä myös muille (Ranta-Tyrkkö 2017). Yhtä tärkeää on armollisuus itseään ja muita kohtaan; on erilaisia päiviä ja aikoja, ja uudet ratkaisut hahmottuvat mennyttä vasten (Pihkala 2017.)

Sovella käytäntöön

Suomalaisessa yhteiskunnassa yksi aikuissosiaalityötä 2000-luvun alkuvuosikymmeninä vahvasti määrittänyt tekijä on ollut pyrkimys kuntouttaa ja aktivoida sosiaalietuuksien varassa olevia, työelämästä syystä tai toisesta syrjässä olevia ihmisiä työkykyisiksi ja työmarkkinoille. Samaan aikaan työ ja työsuhteet ovat olleet nopeassa murroksessa työn ja vapaa-ajan rajan hämärtyessä ja osa- tai määräaikaaisesti, kotona, vuokratyövoimana tai freelancerina tehdyn työn yleistyessä.

Työsuhde ei kuitenkaan takaa hyvinvointia. Moni kokee työelämän liiankin vaativaksi ja oman aseman-

sa työmarkkinoilla epävarmaksi. Työn rajaamisesta ja jaksamisesta huolehtimisesta on tullut tärkeää työelämätaito. Samalla paljon hyödyllistä, kansantaloudenkin kannalta välttämätöntä työtä tehdään rahatalouden ulkopuolella kotitalouksissa ja erilaisissa yhteisöissä. (Joutsenvirta ym. 2016., luku 5).

Työn tulevaisuutta koskevissa skenaarioissa lähtökohta on, että digitalisaatio muuttaa radikaalisti ja nopeasti työtä ja työelämän rakenteita (esim. Collins 2014; Schulte ym. 2020) korvaten erityisesti keskiluokan työpaikkoja. Kyseessä on todennäköisesti saman mittaluokan murros, kuin aiemmissa siirtymissä

maatalousvaltaisista teollisiksi ja edelleen teollisista palveluvaltaisiksi yhteiskunniksi (Suokko & Partanen 2017). Lisäksi työtä muuttavat väestörakenteiden (ikäntyminen, siirtolaisuus), ilmaston, ekologiset, taloudelliset ja poliittiset muutokset. Samalla kun mahdollisuus työhön on ikäluokkien pienentyessä turvattava aiempaa joustavammin kaikille työhön kykeneville, jatkossakaan kaikki työkäiset eivät ole kokoaikaisesti työssä, vaan osa ihmisistä on pysyvästi tai väliaikaisesti työttömiä, osatyökykyisiä, työkyvyttömiä, kouluttautumassa, tai muista syistä työelämän ulkopuolella.

Kulutuksen vähentämiseen ja kestävään hyvinvointiin pyrkivässä yhteiskunnassa työtä ja taloutta on ajateltava palkkatyötä ja rahataloutta laajemmasta näkökulmasta. **Sen sijaan, että tavoitteena olisi ihmisten työllistyminen työhön kuin työhön ympäristö- ja sosiaalisista vaikutuksista piittaamatta, myös työn tulisi olla mahdollisimman kestävä.** Esimerkiksi kiertotalous tarjonnee jatkossa kestävämmän työn mahdollisuuksia erilaisille tekijöille korkean teknologian osaajista korjaus-, lajittelu- ja eri materiaalien osaajiin ja tuunaustaitoihin. **Samalla kun jatkossakin yhteiskuntaa kannattelee ennen muuta palkka- ja yrittäjätyö, olisi tärkeä nykyistä paremmin tunnustaa myös muun kuin palkkatyönä tehdyn kestävä, yhteiskuntaa vahvistavan ja hyödyttävän työn arvo.** Tällaista on esimerkiksi perheissä ja yhteisöissä

tehtävä hoiva- ja kasvatustyö, samoin kasvimailla ja puutarhoissa tapahtuva omaehtoinen ruuantuotanto (esim. Hyvärinen 2017).

Vaikka esimerkiksi kotitarpeiksi viljelyn, marjojen ja sienten keräilyn, kalastuksen tai mehiläisten hoidon rahallinen arvo on kansantalouden kannalta vaatimaton, niiden merkitys ihmisten ruokapöydässä, ruokaturvan ja ruoan tajun ja arvostuksen kannalta on toiminnan markkina-arvoa suurempi. Mehiläisten hoito tukee samalla myös teollista ruoantuotantoa huolehtimalla osaltaan pölyttäjästä. (Hyvärinen 2017.) Kestävyys siirtymä tarkoittaneekin arvonnousua kilpailu- ja kulutusyhteiskunnassa marginaalisille vapaaehtoisesti vähän kuluttaville tai omavaraisuuteen pyrkiville elämäntavoille. (Joutsenvirta ym. 2016, luku 5.) Kun tavoite on tuottaa hyvinvointia kaikille, myös työelämän ulkopuolella oleville, ja arki on saatava kestävämmäksi, erilaiset ei-haitalliset, vähän kuluttavat, mutta yksilöille ja yhteisöille mielekkäät ja hyvinvointia tuottavat elämäntavat voivat olla myös yhteiskunnan etu. Ylipäätään työpaikan valintaan vaikuttanee tulevaisuudessa nykyistä vahvemmin työpaikan arvot, toimintakulttuuri, johtaminen ja työn eettinen mielekkyys (Toiminen 2022.)

Aikuissosiaalisyössä edellä kuvatut muutokset tarkoittaisivat aikaisempaa vahvempaa mandaattia kestäväen hyvinvoinnin tukemiseen ja organisoimi-

Monien sosiaalialan asiakasryhmien kohdalla on mahdollista kytkeä kuntoutus ilmaston ja ympäristön kannalta hyödyllisiin toimiin, jotka voivat tukea myös työllistymistä. Esimerkiksi erilaiset korjaamistyöpajat tai -kahvilat voivat toimia erityyppisten tavaroiden ja hyödykkeiden korjaamisen ja osien kierrätyksen yhteisöllisinä keskuksina. Niissä voidaan korjata polkupyöriä tai vaatteita, tehdä ja myydä ilmastoystävällistä ruokaa, tai kierrättää jätteitä. Toiminnan voi organisoida monella tavalla, kuten tuotteet edelleen myyväksi sosiaalisesti yritykseksi, tai työpajaksi, josta asiakkaat saavat kunnostamansa tuotteet omaan käyttöönsä. Sosiaalialan asiakkaat voivat myös itse kehittää erilaisia hyviä toimintatapoja. (Tsunoda & Cuadra 2022.)

Kun sosiaalisen kuntoutuksen tai työpajatoiminnan puitteissa tehdään luontokohteiden

kunnostusta ja ennallistamista, siitä on reilua maksaa työntekijöille myös palkkio tai palkkaa. Osallistujat saavat tilaisuuksia toteuttaa itseään ja näyttää osaamistaan, ja yhteys omaan elinympäristöön vahvistuu. Voidessaan todistaa muiden ihmisten nauttivan heidän työnsä tuloksista kunnostustyön tekijät saavat arvostusta oma viiteryhmänsä ulkopuolelta. He voivat myös esitellä kunnostamaansa ympäristöä, ja erilaiset yhdistykset ja yritykset voivat osallistua toimintaan. Parhaimmillaan sekä ympäristötietoisuus että luonnon hyvinvointivaikutukset kertautuvat paitsi työpajoihin osallistujille, myös kunnostetulla alueella vierailijoille. Joissakin tapauksissa luontoympäristöjen kunnostamisen kautta toteutunut työllistäminen on vakiintunut pysyväksi osaksi kunnan toimintaa, ja parhaimmillaan se aktivoi koko yhteisöä huolehtimaan yhdessä ympäristöstään. (Luonto ja osallisuus / THL).

seen nykyisen, usein vahvasti järjestelmälähtöisen, asiakkaita vastuuttavan ja palkkatyökansalaisuuteen aktivoivan lähestymistavan sijaan. Elisa Rainerman (2021 ja 2022) mukaan aikuis-sosiaalituessa ekososiaalinen orientaatio tarkoittaa ennen muuta työn sosiaalisen ja rakenteellisen tehtävän vahvistamista ja asiakkaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista.

Keskeistä on asiakkaiden elämismailman ja ympäristöjen (fyysisen, sosiaalisen, taloudellisen) ymmärtäminen ja niistä lähtevä voimavaralähtöinen, yhteyksiä rakentava työskentely. Liikkeelle voi lähteä asiakkaiden perustarpeiden turvaamisesta, heidän voimavarojensa tunnistamisesta ja tukemisesta, ja yhteyden vahvistamisesta toisiin ihmisiin ja luontoon. (Rainerma 2022.) Ylipäätään asiakkaiden tilanteita kartoittaessa voisi käydä läpi myös luontosuhteeseen liittyviä asioita, kuten heille tärkeitä paikkoja, eläimiä, luontoon liittyviä asenteita ja tunteita. Seuraavassa joitakin nykyisen palvelujärjestelmän puitteissa mahdollisia esimerkkejä.

Työpajatoiminta kannattaa räätälöidä vastaamaan siihen osallistuvien tarpeita. Esimerkiksi Australiasta liikkeelle lähteneen miesten työpajatoiminnan (Men's Shed) tavoitteena on ollut tarjota sosiaalialisista ja terveydellisistä ongelmallista kärsiville miehille yhteisöllistä toimintaa puu- tai metallitöiden parissa. Toiminnan ohessa on tyypillisesti tarjolla tietoa myös terveydestä ja mahdollisuuksia oman terveyden edistämiseen. Muun muassa yksinäisyydestä kärsivät vanhemmat miehet ovat saaneet työpajojen kautta seuraavaa sekä tietoa ja tukea omasta terveydestä huolehtimiseen. Toiminnasta on pyritty saamaan miehille tuttua ja helposti lähestyttävää siten, että työpajoissa noudatetaan ainakin osittain perinteistä miehisestä kulttuuria ja puhetapoja. (Esim. Kelly ym. 2021; Ford ym. 2014.)

Yleinen ja laajalle ekososiaalisen työn muoto ovat erilaiset yhteisöpuutarhat ja niihin kytkeytyvä toiminta. Yhteisöpuutarhoissa ihmiset voivat kasvattaa itselleen ruokaa tai esimerkiksi kukkia, oppia uusia puutarhanhoitoon liittyviä taitoja, rentoutua ja saada uusia ystäviä. Yhteisöpuutarhoja on monenlaisia ja monen kokoisia. Jotkut puutarhat tai niiden osat on esimerkiksi rakennettu nimenomaan vanhusten ja muiden sosiaalialan erityisryhmien hyvinvoinnin ja terapian tukemiseen. Usein myös liikkumisen esteettömyys on otettu huomioon.

Yhdessä työskentely lisää tyypillisesti sosiaalisuutta, ihmisten välistä luottamusta ja vähentää eri väestöryhmien välisistä ennakkoluuloista johtuvaa syrjintää. Laitosympäristössä asuville puutarhaympäristö tarjoaa mahdollisuuden aktiiviseen toimintaan, osallisuuteen sekä luonnonläheiseen elämyksellisyteen. Yhteisöpuutarhojen toiminnassa yhdistyy kulttuurinen, ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen kestävyys. Jotkut yhteisöpuutarhat toimivat yleisemminkin luontoaktivismi keskuksina. (Bailey ym. 2017; Elonkierto -yhteisöpuutarha.)

Kaikkia edellä mainittuja esimerkkejä yhdistää se, että niissä kuvattujen ryhmäprosessien suunnittelu ja toteutus vaatii sosiaalialan ammattitaidon lisäksi myös keskiössä olevan toiminnan - korjaus- ja kierrätysosaamisen, luontokohteiden kunnostamisen, luontotyyppien ennallistamisen, puu- ja metallitöiden, tai puutarhanhoidon - osaamista, jota sosiaalialan ammattilaisilla ei välttämättä ole. Tällaisten toimintojen organisointi edellyttääkin niin sektorirajat ylittävää mielikuvitusta, neuvottelua, ja yhteisen sävelen löytämistä, kuin arkista yhteistyötä. Vastaavia taitoja tarvitaan siirtymätyössä laajemminkin. Niihin osallistuville ihmisille ne tarjoavat toivon mukaan henkilökohtaisesti merkityksellisiä tilaisuuksia olla tarpeellisia ja hyväksytyjä olemassa olevine tietoineen ja taitoineen, ja parempaa itsearvostusta ja hyvinvointia (ks. Niemi 2020). Laaksoa ja Aroa (2022, 255 mukailen yksilöiden ja ryhmien kanssa tehtävää työtä laajempi päämäärä ekososiaalisessa työssä on kehittää systeemisistä ymmärrystä käsillä olevista ongelmista ja perimmäisestä riippuvuudestamme luonnosta ja toisista ihmisistä.

Löydä liittolaisia – älä pane hanttiin

YKSIN JA ILMAN TUKEA on vaikea olla muutosvoima. Ekologista jälleenrakennustyötä niin yksittäisissä työyhteisössä kuin sektorirajat ylittävissä yhteiskunnallisissa projekteissa tukevat tieto ja varmuus siitä, että samalla asialla on monta muuta. Erilaisen positiivisten, ylikulutuksesta irrottautuneiden visioiden ja käytäntöjen kehittäminen on aktiivista paitsi akatemiassa ja vakiintuneilla ammattialoilla, myös niiden ulkopuolella kansalaisliikkeissä ja paikallisyhteisöissä, lähtökohdaksi usein monimuotoisuuden kunnioitus ja varjelu. Tällaisia liikkeitä ovat muun muassa 'moniversumia' (Pluriverse), hyvää elämää (Vivier Bien), kasvun purkua (Degrowth), yhteistä

(Commons) ja ekofeminismia edistämään pyrkivät liikkeet (Systemic alternatives, n.d.). **Yhteistyö samaan suuntaan ponnistelevien kanssa on mahdollisuus oppia uutta.**

Tärkeää on olla jarruttamatta muutosta, että emme jää vahvistamaan asioita, rakenteita ja käytäntöjä, joiden emme enää itsekään usko kannattelevan elämää. Yhdessä ja erilaisten yhteisöjen jäsenenä olemme vahvempia. Uudet ratkaisut hahmottuvat menneitä vasten ja hiljalleen rakentuva maailmankuvien, arjen ja arvojen muutos voi lopulta yllättää radikaaliudellaan ja nopeudellaan.

Kirjallisuus

Amsler, Sarah (2010) Bringing Hope to 'Crisis'. Crisis Thinking, Ethical Action and Social Change. Teoksessa Stefan Skirmshire (toim.) *Future Ethics. Climate Change and Apocalyptic Imagination*. London: Continuum, 129–152.

Aro, Riikka & Laakso, Senja (2022) Lopuksi: Pohdintoja tulevaisuuteen. Teoksessa Senja Laakso & Riikka Aro (toim.) (2022) *Planeetan kokoinen arki: Askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 251–267.

Bailey, Susan, Antonia Hendrick & Marilyn Palmer (2017) Eco-social Work in Action: A Place for Community Gardens. *Australian Social Work* 71(1), 98-110.

Barbiero, Giuseppe & Berto, Rita (2021) Biophilia as Evolutionary Adaptation: An Onto- and Phylogenetic Framework for Biophilic Design. *Frontiers in Psychology* 12:700709. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.700709

BLOS (2020) Ekologinen jälleenrakennus epävarmassa maailmassa. Luettu 1.12. 2021, <https://bios.fi/ekologinen-jalleenrakennus-epavarmassa-maailmassa/>

BLOS (2021) Sivistys ekologisen jälleenrakennuksen maailmassa – Kymmenen lähtökohdtaa. Luettu 5.3. 2021. <https://bios.fi/#blogi>

Blühdorn, Ingolfur (2014) Post-Ecologist Governmentality: Post-Democracy, Post-Politics and the Politics of Unsustainability. Teoksessa Erik Swyngedouw & Japhy Wilson (toim.) *The Post-Political and Its Discontents: Spaces of Depoliticisation, Spectres of Radical Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 146–166.

Blühdorn, Ingolfur, Butzlaff, Felix, Deflorian, Michael & Hausknost, Daniel (2018) Transformation Research and Academic Responsibility. The social theory gap in narratives of radical change. *IGN-Interventions Mach 2018*, Institute for Social Change and Sustainability (IGN), Vienna University of Economics and Business, Austria. Luettu 1.12.2021.

Blühdorn, Ingolfur & Deflorian, Michael (2021) Politicisation beyond post-politics: new social activism and the reconfiguration of political discourse. *Social Movement Studies* 20(3), 259-275. DOI:10.1080/14742837.2021.1872375

- Boetto, Heather, Bowles, Wendy, Närhi, Kati & Powers, Meredith** (2020) Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners, *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 300-309.
- Chancel, Lucas** (2022) Global carbon inequality over 1990-2019. *Nature Sustainability* 5, 931-938.
- Collins, Randall** (2014) Keskiluokan työn loppu: Pakotietä ei ole. Teoksessa Immanuel Wallerstein, Randal Collins, Michael Mann, Georgi Derluguan & Craig Calhoun (toim.) *Onko kapitalismilla tulevaisuutta?* Helsinki: Gaudeamus ja Vastapaino. Alkuteoksesta Does Capitalism Have a Future (Oxford University Press 2013) suomentanut Kaisa Sivenius.
- Dominelli, Lena** (2012) *Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity.
- Elonkierto-yhteisöpuutarha** -nettisivu, Äänekosken kaupunki. <https://www.aanekoski.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaupunkiymparisto-ja-liikenne/elonkierto-yhteisopuutarha>
- Escobar, Arturo** (2018) *Designs for the Pluriverse: Radical Interdependence, Autonomy, and the Making of Worlds*. Durham: Duke University Press.
- Fanning, Andrew L., O'Neill, Daniel W., Hickel, Jason & Roux, Nicholas** (2022) The social shortfall and ecological overshoot of nations. *Nature Sustainability* 5, 26-36. DOI: 10.1038/s41893-021-00799-z.
- Ford, Sean, Brett Scholz & Lu Vinh N.** (2014) Social Shedding: Identification and Health of Men's Sheds Users. *Health Psychology* 34(7), 775-778.
- Gardiner, Stephen** (2006) A Perfect Moral Storm: Climate Change, Intergenerational Ethics and the Problem of Moral Corruption, *Environmental Values* 15(3), 397-413.
- Green Care sivusto** / Luonto Sote-palveluissa. <https://www.gcfi.fi/green-care/vaikuttavuus/luonto-sote-palveluissa/>
- Harvey, David** (2011) *The Enigma of Capital and the Crises of Capitalism*. London: Profile Books.
- Heikkilä, Lydia** (toim.) (2014) Meahcceterapiija – mettäterapia: Kulttuurilähtöistä päihdetyötä luonnossa. Inari: SámiSoster ry.
- Heinimäki, Jaakko** (2018) *Arvon Porukka*. Helsinki: Kauppakamari.
- Heiskanen, Marjo** (2020) *Yhteen hiileen: Mistä ilmastonmuutoksessa on kysymys ja mitä me voimme sille tehdä?* Helsinki: Tammi.
- Helne, Tuula, Hirvilammi, Tuuli & Laatu, Markku** (2012) *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hirvilammi, Tuuli, Väyrynen, Marianne, Stamm, Ingo, Matthies, Aila-Leena, & Närhi, Kati** (2019) Reflecting on Work Values with Young Unemployed Adults in Finland. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 9(2), 87-104. DOI: 10.18291/njwls.v9i2.114802
- Hulme, Mike** (2017) *Weathered: Cultures of Climate*. London: Sage.
- Hyvärinen, Pieta** (2017) Building upon, extending beyond: Small-scale food production within a Nordic welfare state. Teoksessa Enacting Community Economies Within a Welfare State. Mayfly, 71-94. Luettu 25.11.2022. <https://mayflybooks.org/enacting-community-economies-within-a-welfare-state/>
- Groves, Christopher** (2009) Future ethics: risk, care and non-reciprocal responsibility. *Journal of Global Ethics* 5(1), 17-31, DOI: 10.1080/17449620902765286.
- Ilmasto-opas** (n.d.) Mitä ilmastonmuutos on? [Mitä ilmastonmuutos on? | Ilmasto-opas](#)
- IPCC** (2021) Summary for Policymakers. Teoksessa Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (toim.) *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel for Climate Change*. Luettu 21.11.2022, [IPCC AR6 Working Group 1: Summary for Policymakers | Climate Change 2021: The Physical Science Basis](#).

Joutsenvirta, Maria, Hirvilammi, Tuuli, Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) *Talous kasvun jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus.

Kauppinen, Juha (2019) *Monimuotoisuus: kertomuksia katoamisista*. Helsinki: Siltala.

Kelly, Daniel, Artur Steiner, Helen Mason & Simon Teasdale (2021) Men's sheds as an alternative healthcare route? A qualitative study of the impact of Men's sheds on user's health improvement behaviours. *BMC Public Health* 21(1) 553.

Kinnunen, Veera (2017) *Tavarat tiellä: sosiologinen tutkimus esinesuhteista muutossa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-033-3>

Klein, Naomi (2014) *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*. New York: Simon & Schuster.

Kulmala, Markku (2021) Ilmakehä, ilmastonmuutos ja ilmanlaatu. Teoksessa Maija Heikkilä (toim.) *Kuinka maailma pelastetaan: Kohti kestävämpää tulevaisuutta*. Tiedekulmapokkari 3. Helsinki: Gaudeamus, 31–49.

Kuorelahti, Marianne (2022) Yhteisöllisten ja luontolähtöisten menetelmien vaikuttavuus aikuissosiaalityössä. Julkaisussa Tutkiva sosiaalityö. Ympäristöt ja rakenteet sosiaalityössä. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura, s. 57–81. http://www.sosiaalityontutkimussenseura.fi/data/_uploaded/file/tutkivasosiaalityo2022-valmis-valmis.pdf

Kurien, C. T. (2012) *Wealth and Illfare: An Expedition into real Life Economics*. Bangalore: Books of Change.

Laakso, Senja & Aro, Riikka (2022) Johdanto: Kohti kestävämpää arkea? Teoksessa Senja Laakso & Riikka Aro (toim.) (2022) *Planeetan kokoinen arki: Askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 7–21.

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>

Leadbeater, David (2014) Introduction. Teoksessa David Leadbeater (toim.) *Resources, Empire and Labour: Crises, Lessons and Alternatives*. Halifax: Fernwood Publishing, 12–46.

Leppänen, Marko & Pajunen, Adela (2017) *Terveysmetsä: tunnista ja koe elvyttävä luonto*. Helsinki: Gummerus.

Leppänen, Marko & Pajunen, Adela (2019) *Suomalainen metsäkylpy*. Helsinki: Gummerus.

Luonto ja osallisuus -nettisivu, Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen / THL. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/uudista-asiakastyota-luovasti-ja-leikkisasti/luonto-ja-osallisuus>

Lähde, Ville (2022) Arjen teoille on annettava yhteinen suunta. Teoksessa Senja Laakso & Riikka Aro (toim.) *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 82–99.

Magnason, Andri Snær (2020) *Ajasta ja vedestä*. Suomentanut Tapio Koivukari. Helsinki: Aula & Co. Islanninkielinen alkuteos Um tímánn og vatnið (2019), published by Forlaagið, www.forlagid.is

Malinen, Henna, Finel, Nufar, Tiitu, Maija, Vierikko, Kati, Tuhkanen, Eeva-Maria, Sinkkonen, Aki, Matila, Airi, Lahti, Essi, Hannonen, Piritta & Hapuoja, Anni (2020) *Elämänmittainen lähivihreäpolku Tietopaketti lähiluonnon hyvinvointivaikutuksista*. Helsinki: Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162679>

Martin, Mathilde & Islar, Mine (2021) The 'end of the world' vs. 'the end of the month': understanding social resistance to sustainability transition agendas, a lesson from the Yellow Vests in France. *Sustainability Science* 16, 601–614.

- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati** (2014) Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen, & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress, 87–116.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati** (2017) (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies. The Contribution of Social Work and Social Policy*. London: Routledge.
- McDonald, Catherine** (2006) *Challenging Social Work: The Institutional Context of Practice*. Houndmills: Palgrave.
- McKinnon, Catriona** (2012) *Climate Change and Future Justice. Precaution, Compensation and Triage*. London: Routledge.
- McKinnon, Jennifer & Alston, Margaret** (2016) *Ecological Social Work. Towards Sustainability*. London: Palgrave.
- Moore, Jason W.** (2016) Introduction. Anthropocene or Capitalocene? Nature, History and the Crisis of Capitalism. Teoksessa Jason W. Moore (toim.) *Anthropocene or Capitalocene? Nature, History and the Crisis of Capitalism*. Oakland: PM-Press, 1-11.
- Mulgan, Tim** (2011) *Ethics for a Broken World. Imagining Philosophy after Catastrophe*. Durham: Acumen.
- Niemi, Petteri** (2020) Tunnustussuhdeteoria sosiaalityössä. Teoksessa: Hirvonen, Onni (toim.) *Tunnustuksen filosofia ja politiikka – Hegelistä nykypäivään*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 271-287.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena** (2001) What is the Ecological (Self)Consciousness of Social Work? Perspectives on the Relationship Between Social Work and Ecology. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Kati Närhi & Dave Ward (toim.) *The Eco-Social Approach in Social Work*. University of Jyväskylä: SoPhi, 16-53.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena** (2016) Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa Jennifer McKinnon & Margaret Alston (toim.) *Ecological social work: toward sustainability*. London: Palgrave Macmillan, 21-38.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena** (2018) The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work*, 61(4), 490–502.
- Närhi, Kati** (2017) The Changing Understanding of the 'Person in Environment' in Organizing Public Social Work Practice. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Kati Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy*. London: Routledge, 3010–318.
- Närhi, Kati** (2022) Ekososiaalisen työn reunaehtoja. *Tutkiva sosiaalityö* 22, 8–18. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Nöjd, Taija, Kannasoja, Sirpa, Niemi, Petteri, Ranta-Tyrkkö, Satu & Närhi, Kati** (tulossa) Social work Professionals' views on addressing environmental issues in social work in Finland.
- Peltomäki, Pirja** (2019). "Hevosista hyvinvointia – sosiaalipedagoginen hevostoiminta syrjäytymisen ehkäisijänä ja osallisuuden vahvistajana". Teoksessa Ylilauri, Martta & Anja Yli-Viikari (toim.) *Kohti luonnollista hyvinvointia - Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen*. Levón instituutin julkaisuja 143, 135–144.
- Pelttari, Mikko** (2021) *Lämpenevä Maa – ilmastolukutaidon käsikirja*. Tampere: Vastapaino
- Pihkala, Panu** (2017) *Päin Helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pihkala, Panu, Sangervo, Julia & Jylhä, Kirsti M.** (2022) Nuorten ilmastoahdistus ja ympäristötunteet. Teoksessa Tomi Kiilakoski (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisbarometri 2021*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, ja Opetus- ja kulttuuriministeriö, 95–116.
- Pihlström, Sami** (2020) Sami Pihlström: Ilmastomuutos eksistentiaalisena uhkana. Teoksessa Simo Kyllönen & Markku Oksanen (toim.) *Ilmastomuutos ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 297–316.
- Rainerma, Elisa** (2021) Ekososiaalisen työorientaation mahdollisuudet suomalaisessa aikuissosiaalityössä. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Rainerma, Elisa (2022) Ekososiaalinen lähestymistapa aikuissosiaalityön uudistajana. *Tutkiva sosiaalityö* 22, 19–34. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Ranta-Tyrkkö, Satu (2017) Sosiaalityön tulevaisuuden etiikka epävarmuuden ja ympäristöriskien maailmassa. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.). *Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Tampere University Press, 113–138. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0606-9>

Ranta-Tyrkkö, Satu & Närhi, Kati (2021) Striving to Strengthen the Ecosocial Framework in Social Work in Finland. *Community Development Journal* 56(4), 608–625. DOI: 10.1093/cdj/bsab030

Salonen, Arto, Kurenlahti, Mikko & Jaaksi, Ari (2021) *Rakkautta ja valoa: Tie hyvään tulevaisuuteen*. Jyväskylä: Docendo.

Schulte, Paul A., Streit, Jessica M.K., Sheriff, Fatima, Delclos, George, Felknor, Sarah A., Tamers, Sara L., Fendinger, Sherry, Grosch, James & Sala, Robert (2020) Potential Scenarios and Hazards in the Work of the Future: A Systematic Review of the Peer-Reviewed and Gray Literatures. *Annals of Work Exposures and Health* 64(8), 786–816. DOI: 10.1093/annweh/wxaa051

Sitra (2020) Megatrendit. Sitran selvityksiä 162. Luettu 1.12.2021. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/12/megatrendit-2020.pdf>

Suokko, Aki & Partanen, Rauli (2017) Energian aika: Avain talouskasvuun, hyvinvointiin ja ilmastomuutokseen. Helsinki: WSOY.

Systemic alternatives (n.d.)

<https://systemicalternatives.org/category/english/>, luettu 12.1.2023.

Toiminen, Marjaana (2022) *Hyppy: Työn arvaamaton tulevaisuus ja uudet mahdollisuudet*. Helsinki: Tammi.

Tsunoda, Erin & Cuadra, Carin (2022) Eco-social Interventions in Malmö: Capturing the “How” of Sustainable Urban Development. Malmö: Malmö University, Institute for Sustainable Development.

Urry, John (2013) *Ilmastonmuutos ja yhteiskunta*. Tampere: Vastapaino. (Climate Change and Society, Polity Press 2011, suomentanut Jyrki Vainonen).

Uusitalo, Marja, Tuulentie, Seija & Jokela, Laura (2019) Pohjoinen luonto maahanmuuttajien kotoutumisessa” Teoksessa Martta Ylilauri & Anja Yli-Viikari (toim.) *Kohti luonnollista hyvinvointia - Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen*. Levón instituutin julkaisuja 143, 86–93.

Vadén, Tere (2017) Jälkisanat: ”Tiedottomuus synnyistä”. Teoksessa Antti Salminen (toim.) *Kirjeitä tulevaisuudesta: ääniä maapallon säästymisestä*. Helsinki: Siemenpuu-säätiö, 227–233.

Virtanen, Harri (2022) *Trauma ja luonto: Eli kuinka selviytyä ekoahdistuksesta*. Helsinki: SKS Kirjat.

Yhteisölliset ja luontolähtöiset menetelmät

Sosiaalityössä – Tuletko toimistolle vai mennäänkö metsään? AIKUMETOD-tutkimus & Taloudellinen toimintakyky ja sosiaalinen osallisuus (TASOS) – kehittämishanke, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Ylilauri, Martta (toim.) (2021) Green Care – Kokeilemisen arvoinen asia. Luonnollista tukea elämään (LuoNa) -hankkeen kokemukset ja keskeiset tulokset. Vaasa: Vaasan yliopiston raportteja 26.

 Talentia

Sosiaalialan korkeakoulutettujen
ammattijärjestö Talentia ry